

39
DEO DUCE!
SPECIMEN ACADEMICUM

DE

DOCTA
IGNORANTIA,

Quod,
Conf. Ampl. Fac. Philos. in Reg. Acad. Aboënsi,
Sub PRÆSIDIO

Viri Maxime Reverendi atque Celeberrimi

D^N. JOHANNIS
BROWALLII,

S. S. Theol. Doct. ac Scient. Nat. Prof. Reg. & Ord.

Publica Bonorum disquisitioni modeste submittit

ANDREAS HÆLL,
OSTROBOTNIENSIS

Die XXV. Maji, Anni MDCCXLV.
Loco Horisqve Solitis

ABOÆ, Excud. JOH. KIÆMPE, Reg. Acad. Typogr.

A MONSIEUR
LAURENT JEAN
EHRENMALM,
GOUVERNEUR de la Province d' Abo.

Comme tous ceux, qui ont en partage la sagesse & la vertu, sont heureux, les Grands hommes n' ont point aussi de plus beaux ornemens, que ces belles qualités. Elles sont le plus précieux trésor, qu' ils puissent posséder & elles ne peuvent être chez eux sans communiquer heureusement leurs raisons bienfaisans à ceux, qui ont l' honneur d' approcher leurs vénérables Personnes, & qui sont ravis d' être au ombre de leurs Clients. Convaincu que de là provient la ^{gracieuse} bienveillance, dont il Vous a plu m' honorer, il y

a déjà six ans, j' adoue, que je me sens trop foible pour le reconnoître, comme il le fandroit. Je ne puis, Monsieur, que Vous prier avec la plus profonde vénération d' accepter d' un œil favorable l' offre, que je Vous fais ici & de permettre, que j' en conserve au fond de mon cœur le cher Souvenir; ainsi que de tous Vos au-tes bienfaits. Je reconnois que c' est pour moi une très remarquable partie de l' ignorance, dont il s' agit dans ce petit ouvrage Académique, savoir, quel a été le motif, en vue duquel Le bon Dieu m' a voulu laisser jouir de la faveur d' un si grand Patron. Que cet Etre suprême en soit loué. Je souhaite, Monsieur, qu' il daigne Vous soutenir encore de même plusieurs années à la gloire de son Nom, pour l' utilité du Public, dont il a ressentit long-tems les effets & pour l' apui de Votre illustre famille. J' aurai ainsi occasion, s' il plaît à Dieu, de jouir de cette vie à l' abri d' un si bon Protecteur.

Je suis avec les sentimens de la plus vive
reconnoissance ,

MONSIEUR.

Le plus humble & le plus respectueux de

Vos seroitteurs

ANDRE HÆLL.

Viro Admodum Reverendo ac Praclarissimo
Mag. HENRICO JOHANNI CARLBORG;
Ecclesiæ, quæ in Nârpiâ DEO colligitur, Præpo-
sito & Pastori longe meritissimo, Patrono & Pro-
motori quovis observantiæ cultu ætatem colendo.

Viro Plurimum Reverendo atque Praclarissimo
Mag. ISAACO PELDAN,
Scholæ, quæ Biørneburgi est, Trivialis Rectori lon-
ge meritissimo, antehac Præceptori dexterrimo, jam
Fautori, quovis honore semper prosequendo.

Viro Per quam Reverendo atque Doctissimo
Dn. HENRICO HEDEN.
Sacellano in Caubajoki meritissimo, Avunculi loco
jugi pietate honorando & colendo.

*C*um alius non suppetat modus, quo declara-
re possim, quam alta recondita habeam men-
te plurima a Vobis Patroni & Fautores optimi
in me collata beneficia, in gratitudinis qualescunque
pignus, hocce Vobis offero levidense munus chartæ
ceum; pro Vestra Vestrorumque perenni incolumi-
tate & flore vota fundere non intermissurus,

Vestri, Patroni & Fautores

Devotus & observantissimus cultor
ANDREAS HÆLL.

Handelsman i Christina Stad/
Äreborne och Högwälskstad
Herr HANS BERG,
Min Gunstige gynnare

DE pund Gud Ehr gler/
I gräfven ei ner.
I delen så ut/
Som det Ehr är giftoit.
I giören rent slut.
Ty när man bortfar/
Så blir dock i lifwet
Hwad godt man gjorde har.

Det wore stort fel/
Om jag för min del
Ehr godhet mot mig
Skull glömma ell' dölsa.
Klent prof wisar sig
Af önsfande fiär
Guds nåd Ehr må sölja/
Vad' fiärran och när!

Högwälskstad Herr Handelsmans

Hörsamste Tjenare
ANDREAS HÄLL

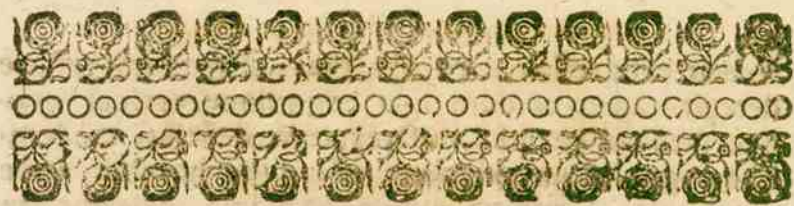
Rådsmannen i Christina Stad
Äreborne och högwälsaktad
Herr JOHAN HÆLL,
Min högtårade Fader.

Jag än ei äger nog förmåga/
At wisa wärkligt prof därpå/
Min Fahr/ at hos mig är åhåga/
Ehr ömhet rätt erkiänna få.

Ly sänder jag blott dessa rader/
Och önskar at hwar lefnads dag
Gud här/ sen ewigt/ gör Ehr glader!
Men in til graftwen finnes jag/

Min högtårade Faders

Ödmjuktydige Son
ANDREAS HÆLL.

§. I.

Homo, quamdiu sui laborat ignorantia res-
que sibi obvias sine iusta spectat adtentio-
ne, gratis earum magna se gaudere cogni-
tione facile ad credendum inducitur. Hinc
eos, quorum in veritatis inquisitione singularis a-
liqua conspicitur assiduitas, stupidos esse putat,
cum tantum laboris opus habeant impendere re-
bus, quas absque molestia sibi videtur perspexisse
penitus. Quam noxia autem perversa illa sit opi-
nio, rem adtentius consideranti facile patet. Qui
enim vana ejusmodi scientiæ præsumptione imbutus
est, non tantum ob solidæ cognitionis defectum in
præsens miser est, & ipsa quoque vanitate sua miserior,
sed etiam in eo miserrimus, quod veritatis & scientiæ
penitus sibi præcludat viam. Qui autem, veritatis sin-
cero amore ductus, debitum acumen, sollicitudinem,
circumspectionem, industriam & diligentiam adhibet,
dum in eruditione solida proficit, simul discit ignoran-
tiam metiri suam; quoque majores in veritatis negotio
fecerit

fecerit progressus, eo sibi plus discendum restare detegit; adeo ut cum ipsa cognitione crescat quoque facultas perspicendi quantum deficiat, tandemque cognoscatur exiguum esse quod homini scire datum sit. Cognitionis autem hæc ipsa defectus in cognitione, cujus ita participes evadunt eruditi, ignorantia docta dici consuevit; cum doctorum ornamentum sit virorum. De hac paucis B. C. D. nobis erit agendum. Est, fateor, negotium, quod in omni scientiarum genere versatissimum requireret virum ac ingenium subactissimum; tamen & nos, tenuitatis nostræ licet bene conscii, aliquid pro virum, temporis & facultatum ratione tentare audeamus; nam quid voluerint tenuiores, non quid potuerint magnæ pensitant mentes; B. ergo L. benevolam potius quam rigidam nobis pollicemur censuram.

§. II.

UT quid per doctam hanc intellectum velimus ignorantiam pressius paulo deinde indicare possim, observari in antecessum meretur, illo nomine non venire, quicquid hic vel ille doctus ac eruditionis laude clarus se ignorare fassus fuerit vel detegi posse negaverit. Præjudicium illud esset quam maxime noxium, quo magna nihilo fecius pars hominum misere laborat & eapropter vel desperatione ducta non quærit veritatem, vel, si quando ei se obtulerit, stulte rejicit. Id olim impedivisse fertur *Pythagóricos*, quo minus in multis verum perspicere-

spicere potuerint; suum enim *avv* *ἴφα* solidum satis
 esse existimasse dicuntur argumentum, quo eos, qui ali-
 quid veri Pythagoræ incognitum, vel placitis eius
 contrarium docerent, falsitatis convincere absq̃ ulte-
 riori examine possent. De *ARISTOTELE* tantam ei-
 us sectatores soverunt opinionem, ut eum rotundo
 ore proficerentur sibi datum, ut *scirent quicquid scirent vel*
sciri posset. Ea autem, quæ vel a *Pythagora*, vel ab
ARISTOTELE ignorata sunt vel sciri non posse cre-
 dita, ejus tamen propterea non esse generis, re-
 centiorum temporum liberior industria detexit.
 Nec pauci numero alii sunt, quorum tantua-
 dem auctoritas valuit; adeo ut arduum omnino o-
 pus adgrederer, si eos omnes, quos stulta credu-
 litate ductos homines sibi hoc etiam in puncto se-
 ctandos proposuisse historia docet literaria, enume-
 rare conarer; ut illos taceam quorum nomina hi-
 storia nescit, a quorum tamen ore pependerit &
 adhucdum hodie multi pendent creduli. Quanta au-
 tem cunq̃ve fuerit hominum quorundam eruditio-
 nis gloria, tanta tamen non est, ut nuda eorum
 verba, quibus quid sciri posse negant, ignorantiam
 doctam definire queant; quem titulum neque me-
 retur, quando illud de quo hoc vel illo tempore silent
 omnes, quibus veritatis investigatio curæ cordiq̃ fuit,
 ignorare volumus. Quod si commune ejusmodi silen-
 tium, opinandi consuetudini potius quam sanæ rationi
 ortum debens, sufficeret, fateri tum utiq̃ deberemus
 antiquiora secula recentioribus, sine controversia, in

4
omnibus longe fuisse doctiora; quippe quæ nihil de multis dicere potuerunt, quæ recentior detexit industria & variis illustravit modis, vires eadem ingenii humani non excedere luculenter satis ostendens. Neque ignorantia doctæ nomine venire potest, quando quis existimat ignorari debere ea, quæ in libro aliquo quantavis auctoritatis occurrunt ac contraria evidentissimis sanæ rationis principiis videntur, culpam in humani intellectus hebetudinem rejiciendo, cum perspicere nequiverit quomodo utriusque auctoritas tam scriptoris, nimirum, quam rationis manere possit illasa; ipsa enim experientia docuit, temeraria ejusmodi pronunciata fuisse, quippe quæ, si auctoritatem libri supponamus omni exceptione majorem, utpote S:æS:æ, innixa fuisse vel interpretationi locorum ejusdem erroneæ, vel gratis creditæ rationis principiorum evidentia deprehensa sunt.

§. II.

Remotis ita non nullis, quæ ignorantia doctæ, quatenus illa in laude ponitur, nomen non merentur, eam veram ejusdem notionem, usu suffragante, adoptamus, quod nimirum, *sit facultas distincte perspicendi, quid sit, quod in re aliqua adhuc ignoramus, & distincte rationes reddendi quare alicujus rei cognitio vel in presenti impossibilis sit, vel in posterum quoque talis mansura sit.* (*) Doctæ dicitur hæc ignorantia, quia doctrina haud vulgari, studio summo & acumine ad

(*) *Est hæc definitio HOLMANNI; cui præterea quantum debeamus, patebit consulentibus Logica ejusd. §. §. 241. 242, & 243.*

ad eam acquirendam opus est; quia deinde in solos doctos cadere potest, qui dum verum investigant, etiam discernere discunt, quid in re & quare illud sciri nequeat; & tandem docta cluit cum necessariæ veritatis cognitionem distinctam complectatur, eamque ob causam jure eodem titulo, quo reliquæ veritatis cognitio insigniri debeat; adeo ut re ipsa haud infima eruditionis humanæ pars sit hæc ignorantia.

§. IV.

Fundamentum doctæ ignorantæ quærendum est in limitationibus essentiæ humanæ, in specie, facultatum intellectualium, conditione hominis atque statu; quæ omnia sub generali nomine hominis in mundo *Situs* comprehendere liceat. Homo enim, perinde ac creaturæ reliquæ singulæ, certum in systemate harmonico hujus universi locum, assignante & determinante Creatore, obtinet; quem juxta suas in systemate partes dum exsequitur, unaquæque, utpote finibus Creatoris convenienter agens, perfecta & felix cluit. Cum vero limites hoc pacto præscriptos homo transgredi conatus fuerit, quantumvis sub perfectionis quærendæ specie, vanus evadit & infelix; ad quod etiam respexisse videtur Ecclesiastes Cap. 7. 30. Qui ergo aliquid quod in *situ* suo non est tundatum, cognoscere cupit, eo ipso extra naturæ suæ limites suamque in hoc mundo spheram se extendit, infatuatur scientia sua & cum eane Ætopico umbram captat e g. Quando quis scientiam naturæ condere conatur ex
 prin-

priicipiis ontologicis, vel mathematicis, posthabita experientia, atque ita prætereundo naturam cognoscere studet naturam; vel quando earum rerum affectamus scientiam, ad quas per *situm* nostrum experientia nostra pertingere prorsus nequit. His enim in casibus fabula de natura rerum enascitur, non scientia. Talis enim est naturalis nos-
 ter *situs*, qui limites constituit, extra quos in cognoscendo homo progredi nequit, ut per experientiam, quæ sensibus hauritur, cognoscere debeamus naturam; sensus autem limitati sunt & determinati pro sphaera nostra & vitæ ratione, ac harmonice cæteris facultatibus nobis concessis respondent. Et scientia quidem, rite adhibitis his facultatibus & cognoscendi instrumentis, quæ adquiri potest, ut sola genuina est, ita usibus & vitæ humanæ recte instituendæ apussima. Quo autem quis hunc *situm* hominis melius cognoverit & perpenderit, eo etiam distinctius percipere ac demonstrare potest, quænam illæ sint res, circa quas ignorantia docta versetur; quæ, nimirum, scire non juvat, nec per naturam licet, adeoque cognitionem earum quærere temerarium sit.

Si vero ad *situm aduentitium* respicere voluerimus, qui statum hominis in societate cum aliis, peculiare vitæ genus, munus & officium in republica complectitur, per eum unicuique certum systema seu determinata cognitionis sphaera assignatur, ubi pro utilitatis gradu, seu ad finem influentia, ordine

dine dispositæ partes eruditionis concipiuntur; quem ordinem qui sequitur, rite procedit; peccat vero, qui alienam a *situ* hoc suo caprat scientiam; docta quoque proinde & hoc in casu dici potest ac laudabilis ignorantia, quando quis rite perspicit quænam ea sint, quæ scopo suo non inserviunt, illisque sepositis, suam rem agit; tam amplum enim cognitionis systema singulis vitæ generibus incumbit, ut vix illi vita hominis viresque sufficiant rite exhauriendo; si enim aliquis ultra per naturæ dotes & fortunæ circumstantias progredi posse visus fuerit, idem situs idemque scopus ampliorem, quam primo quis existimavit aspectu, recipere poterint spheram; modo omnia discantur ordine eisdem maxime convenienti.

Cum vero eorum, quæ in utroque hoc situ cognitu necessaria vel saltem cognoscibilia sunt, plurima ignoremus, maximi quoque est momenti rite perspicere posse atque fateri nos ea ignorare quæ re ipsa ignoramus; ne falsa scientia nobis aliisque imponamus; quæ quoque, in relatione ad factum inanem, quo aliqua nescire erubescunt homines, ignorantia si non docta, tamen laude digna dici, meretur.

§. V.

UTilitas ignorantiae huius doctæ per omnem eruditionis campum extenditur, & æque fere late patet ac ipsum cognitionis nostræ obiectum. Imo solidæ illa eruditionis limites ponit ac determi-
mi

minat, & simul eandem egregie promovet. Demonstratur enim eius ope I:o quid & quantum sit quod re ipsa in unaquaque re ignoremus; II:o quid pro situ nostro cognoscibile non sit; III:o quid ratione scopi & finis propositi ignorari aut possit aut debeat. Unde discimus: I:o modice de eruditione humana & modeste de nobis ipsis sentire; II:o detegere quid illud sit, cui laborem & industriam impender e debeamus; III:o quæstiones inutiles & otiosas, quales sæpius doctorum cerebra gratis vexasse videmus, ut & aliena & ad nos non pertinentia relinquere.

Insignem proinde hanc ignorantiam eruditionis nostræ partem constituere vel me tacente facile quivis perspicit, cui modo verveceum caput non fuerit. Lubet hic apponere comparisonem, quam inter solide & falso doctos instituit *Saurinus*, hunc fere in sensum differens: Notabile prorsus est, quod quo quis solidiore gaudeat sapientia rerumque cognitione, eo etiam de se ipso sentit modestius, vel etiam abjectius; qui enim solida sapientia imbuti sunt circumspicte loquuntur, caute differunt & ad iudicium de re aliqua ferendum tardi sunt; timidius suas proponunt sententias & sæpius ignorantiam fatentur; abyssum enim naturæ abstrusissimum experti sunt, atque quam facilis sit in errores, in quos natura proni sumus, lapsus, deprehenderunt. Quo vero magis in eruditione solida proficiunt, eo plura sibi deesse discunt. Falsa autem eruditione tumidus

midus summa cum audacia, sine hæsitatione de omnibus disserit de omnibusque judicat, omnes resolvit quæstiones; videtur sibi omnes veritates clarissime perspicere, cum intellectus ejus arctis nimium iisdemque superficialius limitibus scientiam includat; nec amplitudinem eius metiri possit; cumque nihil alicujus momenti didicerit, nullam sibi cognitionem deesse putat.

§. VI.

Sed ut ad specialiores usus accedamus, verbo tantum indigitabimus singulas ex quatuor, quæ in Academiis vigent, Facultatibus, utilitatem haud contemnendam ex doctæ ignorantæ studio capere posse. In *Theologia* enim discimus non curiosius ea rimari, quæ DEUS revelare noluit; alioqui temeritatis pœnas daturi. Similiter quando circa considerationem miraculorum & mysteriorum in verbo DEI propositorum versamur, si distincte perspexerimus limitatum intellectum nostrum ea, saltem in præsentī vita, distincte cognoscere nequire, DEI gratia juvante, captivare discimus rationem sub obsequio fidei; certi tantum sublimarum harum rerum revelationum nobis esse, quantum sufficere judicavit divina sapientia ad obtinendam salutem æternam.

Ut ea taceam, quæ in ipsa praxi Christianismi hinc manant commoda, e. g. quod ad œconomiam divinam adinet, ubi quis distincte cognoverit, nos consilia optima divina ignorare, usque dum sapiens eventus eadem revelaverit, beneplacito divino se

subjicere ejusdemq; sapienti bonitati penitus confidere, quibus cunque in casibus, discit. Vicissitudines rerum humanarum manu gubernantur divinas; vani sunt, qui ex præsentī earum forma & externa specie judicant; cum in systemate providentiæ plurima nos lateant, nisi quæ exitus manifestaverit. Quod si vel ad Theologiam naturalem oculum intenderimus & ibidem ignorantiaē doctæ locum esse observabimus. Novimus ex. gr. DEUM, ut summe sapientem & summe bonum nil potuisse creare aut fieri permittere, nisi in finem certum & optimum; cum ergo nos homines nunquam penitus perspicere posse deprehenderimus, quam omnia secum adferant utilitatem, & quomodo ea etiam, quæ quam maxime contraria esse videntur, ad finem tamen tendant optimum, (*) discimus adquiescere in voluntate DEI & eo ardentius ad reddendum ea nobis cognita, quæ ex revelatione haurire vel ratione sana assequi valemus, extimulamur.

Nec in *Juris prudentia* usus hujus ignorantiaē exiguus est, sive legis lationem sive executionem respexeris; ita ex. gr. limites perspicientiaē humanaē legislator accuratissime perspicere opus habet, ut actionum quantitatem moralem determinare possit; ac processum juridicalem talem præscribere, ut certa ab incertis rite discernantur, nec suspitionibus locus

(*) vid. Reinb. XLII. Betracht. über die Augsp. confession. § XV.

cus concedatur in juris administratione; similiter in applicatione legis, si iudex distincte perspexerit, quid sit quod in aliquo facto lateat & ob has vel illas rationes non detegi possit, eum inde habet usum, ut vero simile a vero rite distinguere possit, vero similitudinis gradus determinare, id, quod æquum est, invenire, & tranquilla iudicium ferre possit conscientia, aliosque de æquitate sua tanto felicius valeat convincere.

Medicus præterea multum ex hac ignorantia reportat utilitatis; quantum enim sibi in diffusissima & difficillima sua scientia desit rite perspicuus, eo circumspicius in praxi versatur. Novit ex gr. non sufficere, suo ut satisfaciat officio, si unum alterumve solum sibi cognitum habuerit exemplum, ubi hoc vel illud medicamenti genus in aliquo morbo bonum habuerit effectum, nisi simul sciverit, quare eundem habuerit, qualis ægotantis sit constitutio, morbi origo, natura & quæ aliæ sunt circumstantiæ cognitu necessariæ. Si autem hæc defuerit cognitio & tamen ob hanc vel illam rationem, se eo non pertingere posse perspexerit, incertum non faciet experimentum, cum damno ægotantis atque sanitatis potius ulteriori detrimento quam restitutione.

Philosophus tandem cum determinare potuerit, quid illud sit in re, ad cuius cognitionem ipsa ejus indoles & aliæ circumstantiæ quemquam non sinunt pervenire, ejus inquisitioni suum frustra non impendit laborem, sumtus vel tempus; Sed his omni-

bus ad illas res utitur inveniendas, quas nondum constat non detegi posse, sic ex. gr. quando, qualis sit corporum essentia & substantia, distincte perspicit ab homine in hoc statu non posse sciri, vel modum possibilitatis, quo multi effectus naturales producantur, propter corpusculorum minimorum & atomorum, incomprehensibilem subtilitatem, quæ causa est cur in sensus nostros agere nequeant, vanis speculationibus omissis, in id, quod sensibus & ratione cognosci potest, operam suam impendit: (*) Quod si perspexissent philosophi, quam sit impossibile ex priori & præter experientiam res naturales cognoscere, non tantum laboris hypothesibus & fabulis de natura rerum condendis impendissent, sed regiæ & in situ nostro fundatæ viæ ac methodo insistentes, multum scientiam promovissent fecunda multorum magnorum virorum ingenia.

§. VII.

Quo vero in cognitione rerum, solidaque eruditione insigniores fecimus progressus; eo majora etiam ignorantia hæc capit incrementa. Plures autem sunt gradus, per quos ad culmen doctæ ignorantæ ascenditur. Huc applicari possunt ea, quæ *Alexander* apud *Plutarchum* eleganter de Græcis observat, quod *primo fuerint sapientes, dein sapientiæ amantes, hinc Rhetores & denique idiotæ*. Rerum enim tere omnium quidam se esse existimant peritos, antequam veritatum campum vel aspexerunt, phantasiis & somniis

(*) Confer. *Hollm. l. c. pag. 243. sq.*

pro veritatibus habitis. Mentem vero cum rerum considerationi applicare inceperint, mox aliquid in rebus adesse percipiunt, quod antea ignoraverunt, dignum tamen consideratione fatentur. Quantum autem & quanti momenti illud sit adhuc non cernunt, nec pristinum systema penitus rejiciunt, licet unum alterumve anulum in catena deficere videant. Paulo vero longius progressi, se pluribus in casibus cognitione rerum vana abundare observant; pluresque rerum naturam explicandi vias, tanquam tenendo & sine firma de veritatibus pervasione ingrediuntur. Quo magis autem in experientia profecerint, quoque animum ad res prudentius adverterint ac meditationem super illas etiam, quas se certo scire existimaverant, instituerint, eo magis etiam cognitionis suæ defectum in illis intelligere incipiunt, tandemque rationem, cur ignorentur, detegunt, & sic simul in cognitione crescunt. Digna, quæ adducantur sunt verba, quibus haud incelebris quidam Philosophus, (*). se hoc expertum testatur, dicendo *Non ita comparatum est cum Philosophia, ac cum artibus. Quo magis se exercuerit aliquis in artibus, eo magis earum evadit peritus; sed quo magis quis rimatus fuerit res naturales, eo magis suam in illis desegit ignorantiam. Anni sunt triginta vel quadraginta, quibus philosophor, persuasissimus de certis rebus; Et ecce quod incipiam dubitare de illis. Multo pejus, dantur ex iisdem quædam de quibus non magis dubito, omni privatus spe me posse in illis unquam aliquid comprehendere.*

vi.

(*) Bernier in suis dubis. p. l.

re. Qui vero hoc experiuntur, in amplissimo eruditionis campo punctum suæ scientiæ, quamvis magnæ, exiguum satis esse deprehendunt; Haud aliter ac *Alciabiades*, Socratis rogatu, possessiones suas hæreditarias in Mappa quærens Geographica, earum ibi non invenit locum, sed didicit tantas non esse ipsa re, ac sua conceperat opinione. Ut itaque pater, quod etiam antea inuimus, insignem eruditionis humanæ partem esse ignorantiam hancce doctam, ita nec eruditorum adeo multi ad eam perveniunt. Plerique enim in media subsistunt via vel ad devia deflectunt. Ut Arcefilaus Platonicus, qui Socratis dicto: *Nil scio nisi hoc unicum, quod nil sciam*, abusus, cum, ut ad talem, qualem intellexit Socrates, pervenire posset ignorantiam, excolere debuisset rationem, illi, ut & sensibus, qui tamen sunt portæ scientiarum, fidem denegavit. Qui hoc & huic simili modo rebus student cognoscendis, ne mirentur, si carere se deprehendant ut incremento cognitionis ita etiam doctæ hujus ignorantæ.

§. VIII.

Liceat nonnulla adhuc addere de utu ignorantæ doctæ in vita communi & praxi Christianismi; e. g. Cum in singulis rebus, quas considerationi nostræ subicimus multa esse, quæ sagacitatem & perspicientiam nostram superant observaverimus, in toto autem mundi systemate prorsus infinita occurrere, quæ nos ignoramus, adeo ut idem cogitantibus penitus mens obstupescat; eadem vero omnia
Crea-

Creatori plana & apertissima esse simulque infinito plures possibilitates obversari, idque non successive, sed omnia simul, aliqualem inde discimus nobis formare magnitudinis intellect^o divini ideam, cui profundissima perfectissimi Entis veneratio superstrui possit.

Deinde, cum nemo ob externas prerogativas felix haberi possit, nisi DEO placuerit, ac nemo vicissim ob earum absentiam infelix, nisi DEO displicuerit, iudicandus sit; id autem, quinam, nimirum, in eo sint statu, DEO soli perspexerimus esse cognitum, eo majori cum circumspectione & cautione ab intempestivis ut abstineamus judiciis de hujus vel illius felicitate vel infelicitate discimus. Quando praeterea perpendimus, nos, qui vitae jam munere fruimur, prorsus ignorare quamdiam id nobis permittatur; inde intelligimus nos semper paratos esse debere ad migrandum hinc, cum DEO ita visum fuerit & ita proinde semper vivere ac si mortis praesto esset hora.

Cum autem alios viderimus vitiis deditos & se eo ipso, quantum in illis fuerit, reddere miseros, sed simul animadverterimus illud adhuc latere, annon iidem ad saniores tandem redituri sint mentem; Haud unquam intermittimus, quantum in nobis fuerit, operam dare, ut ad meliorem eos reducere possimus mentem; patienti interea expectantes animo, DEO omniscio & benevolentissimo rem totam committimus. & temeraria fugimus judicia:

Paucis: ad DEI providentiam ut venerandam
ita

ita attendenda semper mente observandum tanto fortius & feliciter excitatur homo, quanto distinctius se ignorare perspicit, quas se experiri voluerit vires summus ille rerum Moderator. Præterea cum bene pensaverimus varia ex pluribus possibilibus occurrere posse, quæ scire in nostra non sicuti est potestate, noverimus autem omnia ex sapientissima DEI dispositione nobis contingentia nos excitare debere ad promovendum ejus gloriam, nostram aliorumque quærendum perfectionem, in omnibus sapienter & prudenter versari discimus eademque in hunc convertere finem studemus.

Quo distinctius iterum homo perspexerit se ignorare quales in omnibus in quas venerit, circumstantiis in anima sua se exferturæ sint inclinationes, eo certius & tutius esse videt sibi non fidere verum DEO se semper commendare. Idem faciet simul respectu aliorum hominum, ut illis non tribuat, quæ illis non competunt, verum DEUM solum immutabilem esse animo jugiter testetur & vita.

Hinc videmus ex hujus veritatis consideratione vitæ in melius mutandæ etiam sumi posse motiva. Nulla veritas in se sterilis est, sed semper fructus producere potest uberrimos; modo quis eos exinde elicere ratione, qua decet, non intermiserit, & illud suum esse agnoverit, ut ad eum, a quo omnis est veritas, mentem semper debeat elevare.

O DEUS, fons veritatis, illam nobis revela veritatem, que nos docet in omnibus nosse Te Tuamque gloriam recte querere summam esse scientiam.

Ad Politissimum Dominum Auctorem,
Moderatorem studiorum suorum fidelissimum.

In quodcumque scientiarum genus, attentionem nostram dirigamus, ubique nobis sese offert amplissimus & vastissimus quidam campus rerum, quas omnes noscere, humanas longe superat vires. Myopes heic sumus & cernimus quaedam, nec tamen ea penitus, & quoad intimam naturam cognoscimus. Manet igitur ea propositio certo certior; maximum illorum quae scimus, est minimum eorum quae ignoramus. Sed non sufficit suam tantum fateri ignorantiam, verum imprimis illa nobis inculcanda venit ignorantia, qua nimirum scimus, quae a nobis ignorentur, & rationem cur ea nesciantur, quaeque iure vocatur decta. Hanc ignorantiam optime depinxisti & delineasti, Politissime Dn. Respondens, in praesenti opere, Virtutis & Eruditionis Tuae laudes canere & extollere non vacat, egregia enim animi Tui doctes non possunt non omnibus esse nota. Mibimet ergo in sinu gratulari possum, de tam erudito, tantisque virtutibus ornato Informatore. Lubens fateor mearum virium non esse, pro beneficiis a Te in me collatis, quicquam rependere, sed mihi cura cordique & fuit & est & erit modo quocumque testari gratam meam mentem. Lubentissime igitur arripui hanc occasionem, utpote qua publice idem facere mihi licet. Facile autem perspicuens quam parum verbis prestare valeam, ad vota solum confugio, velit DEUS O Mni felicissimum largiri successum honestissimis Tuis conatibus, Teque praemiis eruditionis & virtutis exornare amplissimis, lautissimis.

Sic prolixiori animo quam calamo vobis
OTTO REINHOLD NORDSTEDT.

